ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА Ч. І

Проф. ЄВГЕН ОНАЦЬКИЙ

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ ВІТАЛІЇ

ПРАГА 1941

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО „ПРОБОЄМ“

diasporiana.org.ua

Відбитка з журналу „ПРОБОЄМ“

Тираж 1000 примірників

Всі права застерігаються

Накладом Українського Видавництва „Пробоєм“ в Празі: Probojem, Praha XIV.-65, pošt. schr. 3. Друковано в українськім відділі друкарні Jan Andreska vd., Praha XII., Bělehradská 10.

diasporiana.org.ua

Українська дипломатична місія в Італії за перших шість місяців своєї діяльности

(Січень — липень 1919. р.)

В січні 1919 року виїхали з Києва на Захід численні місії з завданнями добувати у Держав Антанти визнання для Української Народньої Республіки. Між ними була й Надзвичайна Дипломатична Місія до Італії на чолі з Дмитром Антоновичем, колишнім основником РУП-у, а потім визначним діячем укр. соц. дем. партії, що був морським міністром в кабінетах Винниченка і Голубовича, і міністром мистецтва в кабінеті Чеховського. Наказом Міністерства Зак. Справ УНР від 17 лютого, в склад цієї Місії увійшли ще радник Василь Мазуренко, бувш. заступн. Міністра Фінансів в Уряді Винниченка 1917 р. та в Уряді Вол. Чехівського 1918 р., також визначний і впливовий член укр. соц. дем. партії; секретар Михайло Єреміїв, бувш. секретар Центральної Ради, також укр. есдек; два аташе — Андрій Чехівський, брат премєра Вол. Чехівського, та Юрій Вовк, племінник Дм. Антоновича; нарешті урядовець Сергій Пащенко.

21 січня Місія вирушила з Києва і 28-го січня — шляхом Волочиск — Тарнопіль — Станиславів — Лавочне — Будапешт прибула до Відня. Користаючи з перебування у Відні офіційно визнаного нашого Посольства, на чолі з Вяч. Липинським, Місія почала шукати звязків, що відкрили б їй шлях до Італії. Італійського дипломатичного представництва тоді в Відні ще не було, але була військова італ. Місія, на чолі з полк. Альберти (що заступав ґенерала Сегре), який негайно відревізитувався Антоновичеві і заявив, що він особисто ставиться до завдань Укр. Місії дуже прихильно, але не має в цій справі від Уряду ніяких інструкцій. Обіцяв поінформуватися в Римі, що й зробив 3-го лютого.

Одночасно пороблено заходи через нашого посла в Берні (Швайцарія визнала Україну в 1918 році) п. Лукасевича, що мав звязки з місцевим італійським посольством. Але тим часом, як запити полк. Альберти Рим збував мовчанкою, з Берну прийшла відповідь досить неприємного змісту: — »Італійський Уряд мене повідомив, що п. Антонович Королівському Урядові не бажаний. Тому його приїзд неможливий« (телеграма від Лукасевича 21 березня). Д. Антонович зробив з цієї телеграми єдино можливий висновок: запропонував Українському Урядові призначити на його місце когось іншого. Чекаючи міністерського рішення, Антонович залишався далі в Відні, але більша частина Місії, на чолі з Вас. Мазуренком виїхала до Швайцарії. Думалося, що в невтральній Швайцарії можна буде легше дістати візи.

Це був час, коли в Італії стояло дуже гостро питання про границі з Югославією, а головно про приналежність порту Фюме. Підчас переговорів Дм. Антоновича з полк. Альберти, український

представник запевняв італійців, що український уряд не має жадних звязків з югословянами і не звязаний з ними жадними умовами. Взагалі відхрещувався від всесловянської ідеї. Але італійці десь довідались, що тодішній наш премєр і міністр зак. справ Вол. Чеховський ніби висловився в якійсь офіційній промові про союз з чехословаками та югословянами. Це зробило на італійців дуже прикре враження і поставило українського представника до Італії, що добивався візи на вїзд, в досить незручне становище. Тому в листі з 24 березня, Антонович домагався від Уряду точних вказівок в цій справі. Але Українському Урядові було тоді багато іншого й пильнішого до вирішування... Большевики з одного боку, а денікінці з другого швидким темпом здобували Україну. Українські війська змагалися на життя й на смерть. Видатки зростали, прибутків не було ніяких. А тимчасом численні наші Місії все ще товклися між Віднем і Швайцарією, не знаходячи шляхів до місць свого призначення. 16 квітня посол Лукасевич переслав Місії в Італії такого багатозначного листа: — »Українське Посольство у Берні повідомляє Вас, що розпорядженням Голови Директорії Отамана С. Петлюри на ім'я посла УНР в Відні п. В. Липинського, пересланим мені телеграфічно 15-го ц. м., всі Місії і Посольства УНР, що не доїхали до місця свого призначення, мають негайно повернутися на Україну, при чім витрати Місій, кілька днів по одержанню цієї телеграми, не будуть визнані Правительством, коли вони не вирушать до краю...«. Витрати Місій... Думаю, що цікаво висвітлити й це питання, поскільки воно відноситься до Надзвичайної Місії до Італії.

В листі з 28 лютого до Віденської Центральної Валютової Установи, Місія повідомляла, що вивезла з Києва такі суми:

Російських рублів — 43.000 ,українських карбованців — 4.000, італ. лір — 50.000, німецьких марок — 9.000 і швайцар. франків — 4.000, та просила дозволу на вивіз їх до Швайцарії. Чи одержала той дозвіл, не знаю.

Крім того, фінансовий аґент УНР за кордоном п. Супрун перевів до Берну 14 лютого на ім'я Дм. Антоновича суму в 352.941 марок, що мала дорівнювати, згідно заяві Супруна, 300.000 карбованців. З цих грошей невідомо, яку частину витрачено в Швайцарії, а яку частину перевезено до Італії. В усякому разі, вже 15 травня, цебто незабаром по переїзді до Італії, Мазуренко звертався до Антоновича з проханням перевести до Італійського Банку 30.000 лір. Антонович ці гроші вислав, але поручав »велику ощадність«. Місяць пізніше аташе і скарбник Місії Андр. Чеховський одержав від Супруна на дальше утримання Місії (з 18 травня по 18 вересня 1919) таку суму: 2.000 америк. доларів, 3.000 фунтів англійських стерлінґів і 10.000 франц. франків, що мали б відповідати передбаченій в штатах Місії сумі 494.800 карбованців.

Ці цифри дають нам уяву про витрати Місій, які »не знаходили шляху до місця призначення«. В усякому разі, вищезгаданий обіжник від 15 квітня зробив помітне враження, і частина

Італ. Місії з початком травня була вже в Міляні, а потім в Римі (8 травня). Члени Місії на чолі з Мазуренком переїхали італійський кордон на підставі віз, виставлених на їхніх паспортах ще в січні місяці 1919 року італійським консулом в Києві. Цілком отже ясно, що час був цілком марно прогаяний. Ніяких труднощів на кордоні вони не знайшли. Голова Місії, що тим часом переїхав до Берна, залишився й надалі в Швайцарії. Про це він так писав до Уряду: »Відстали від Місії тільки я та аташе п. Андрій Чеховський, якого я послав курєром до Берліну (де знаходився фінанс. аґент Супрун, — Є. О.) за відновленням асиґновки на видатки по Місії протягом слідуючих чотирьох місяців — 18 травня до 18 вересня б. р., бо 18 травня моя асиґновка кінчилася. Я вважав сам обережнішим спинитися у Швайцарії, зважаючи на ту офіціяльну телеграму, яку мав ще у Відні від нашої Місії в Берні, якою мене сповіщено, що ніби для італійського уряду я особа небажана і що мій переїзд до Італії неможливий... По приїзді до Берну, мене тут в італійському посольстві запевнили, що згадана вище телеграма викликана якимсь непорозумінням; що італійське правительство проти мене нічого не має і що про мене з Берну до Риму навіть не запитувалися. Не розбираючися, що правда, а що помилка, і не бажаючи своєю особою заважати справі, а всетаки післав до Риму місію на чолі з Мазуренком, а для себе, на доказ того, що уряд італійський проти мене нічого не має, зажадав окремої візи. Тепер за пару день я цю візу матиму і переїду до Риму...« Але пройшла не пара днів, і навіть не пара тижнів, поки Голова Дипломатичної Місії до Італії дістався до Риму. Але не забігаймо наперед.

»Одною з головних причин, — продовжував Антонович в своїму звіті з 28 травня, — чому я ще кілька день вирішив затриматися в Берні, є те, що до Риму виїхав італійський посол в Швайцарії маркиз Паолуччи. Цими днями він вернеться до Берну. Я його мушу почекати, бо він мені привезе жадання італійського уряду до нас в справі полудневих словян. В цій справі я волію говорити через маркіза Паолуччи, а не безпосередньо в Римі, бо переговори звідси менше зобовязують. Інструкцій в цій справі від Уряду, хоч просив, не одержав, а сам боюся зробити необережний крок.*) Отже, як посол Паолуччи мені привезе якісь конкретні пи-

*) В югословянській справі Дм. Антонович дістав відповідь аж 17 червня від Міністра В. Темницького з Відня, який йому між іншим писав: — „Щодо питання про Фіюме, порушене в Вашім листі, то ми мусимо стояти на тім становищі, що інтереси Української Держави та державности українського народу для нас далеко важніші, ніж туманні кличі про солідарність словянського світу. Відповідно до того, якби Вам тільки удалося за ціну нашої платонічної заяви щодо приналежности Фіюме зискати приязнь і прихильність італійського правительства, то відповідну заяву навіть в письменній формі Ви можете зложити негайно. При цій нагоді позволяю собі звернути Вашу увагу на те, що квестія Фіюме для Італії першорядної ваги і тому треба вихоснувати її якнайкраще; зокрема треба б нашу заяву в тій справі зробити залежною не тільки від того, чи Італія визнає нашу державну самостійність, але і від того, щоб заступник Італії в Раді Чотирьох Антанти перепер визнання нашої самостійности Антантою.

Щодо нашого становища супроти Югославії, ми бажаємо з цією державою зберегти якнайкращі взаїмовідносини, це можемо одначе наших життєвих інте-

тання, то я зажадаю від італійського уряду права на курєра на Україну і до Парижу, щоб не розійтись в цій сфері з бажанням нашого Уряду і говорити в порозумінні з нашою Місією на Мировій Конференції...«

Через маркіза Паолуччи п. Антонович передав італійському урядові меморандум в французькій мові (датований 26 травня 1919 р.). Подаю його текст з малими пропусками в українському перекладі:

»Впродовж двох років свого незалежного життя, молода Українська Республіка не заперестає знаходитися в стані постійної війни з російським большевицьким урядом. В цій кривавій війні, Україна все має успіх. Поразки цієї війни (прошу не зважати на суперечності, я перекладаю дуже точно, — Є. О.) примусили український уряд, в початку 1918 року увійти в спілку з Німецькою Імперією...

Наступний період був досить тяжкий для Директорії. Треба було продовжувати боротьбу проти елементів, вірних Гетьманові, і одночасно боронитися від російських большевиків, що заливали країну. Але найголовніше було, що в цій новій боротьбі, Україна, яка вже стільки перетерпіла за попередні війни, мусіла рахувати виключно на власні сили. Військові французькі сили, що висіли в Одесі, не могли принести дорогоцінної допомоги арміям Директорії. Ця остання мусіла тоді поборювати большевиків сама, власними силами.

Висновок:

Директорія — єдиний правдивий Уряд, що існує в Україні; Уряд сталий і відпорний, чисто національний, з орґанізованою армією, що дала чудові докази ціпкої і рішучої витривалости в боротьбі проти російських большевиків.

Директорія, завдяки армії, могла захистити свої кордони проти зовнішнього ворога і встановити лад і порядок в середині країни, і намагається тепер встановити все те, що має значення для розвитку країни.

В цій меті, Директорія звертається до Великих Держав з проханням визнати Україну. Для цього уряд України вислав дипломатичні місії до всіх Держав всіх великих потуг (?!). Перш за все уряд України звертається саме до Італії, надіючись здобути симпатії італійського суспільства, — до Італії, що пригадує собі велику і славну добу своєї боротьби за власну незалежність і гарні ідеї національної свободи, що знаходяться в теперішній італійській душі, як і в її славному минулому. (Перекладаю точно! —

ресів посвячувати задля осягнення політичних цілей держави, яка дотепер при ніякій нагоді не виявила не то що спеціяльної прихильности, але хоч би якогось більшого заінтересування українською справою. Для пояснення, як словінсько-хорватсько-сербська держава відноситься до України додаю, що з представником нашої військово-санітарної місії у Сербії, яка мала піклуватися військовими полоненими українцями, сербське правительство поступило цілком бевцеремонно. Цей факт може послужити ілюстрацією, що Сербія не поступає так супроти нас, щоб ми були зобовязані наражати себе Італії, виступаючи в обороні сербських інтересів...“

Є. О.). Крім того уряд має надію, виправдати одного дня симпатії італійського уряду, з огляду на загальне становище, в цей момент дуже сприятливе для України.

Вороги України не можуть бути спільниками Італії, так само як можливі противники Італії ніколи не зможуть бути спільниками України. З усіх словянських країн, тільки Болгарія визнала незалежність України і знаходиться в дипломатичних зносинах з Україною. Економічні звязки були завжди дуже могутні на користь зближення, від століть, України і Італії. Через три місяці Україна збере свій врожай, і тоді пригадається, що по більшости це все була Україна, що задовольняла потребу Італії в пшениці, бо то була завжди Україна, що посилала Італії збіжжя й пшеницю. Крім того Україна зацікавлена в висилці хліба до Італії, бо вона зовсім не має інтересу в тому, щоб виживляти Росію і Польщу. До хліба, що його Україна може постачити в великій кількості, треба додати ще цукор, якого продукція досягає півтора мільйонів тон. Хоча 1918 рік був для України особливо бурхливим та важким, продукція цукру все ж дасть Державі не менш мільйона тон, і це могло б бути дуже корисним для Італії. До продуктів експорту, що Україна може легко дати, треба додати ще сіль, тютюн, сод, поташ, шкури, мед, воск, товщ, яйця й вовну. Крім того, по закінченню війни, Україна зможе легко вивозити такі сирівці: нафту, вугіль, залізо, манґанець і т. д. З усього цього випливає, як було б цікаво українському урядові увійти якнайскорше в зносини з Італією і розпочати переговори з королівським урядом Італії.

В Римі знаходиться Українська Дипломатична Місія, призначена для Італії, щоб вияснити італійському урядові ціль своєї місії:

1. Розпочати особисті зносини між Королівським Італійським Урядом і Урядом Української Республіки.

2. Дати всі необхідні інформації про Україну.

3. Служити посередником в зносинах між двома Урядами.

Українська Республіка звернулась до всіх Великих Держав з просьбою визнання її національної і політичної незалежности.

Українські Місії знаходяться тепер в таких країнах: в Анґлії, в Злучених Державах Америки, в Голяндії, в Данії, в Швайцарії, в Швеції, в Греції, в Фінляндії, в Румунії, в Туреччині, в Болгарії, в Австрії, в Німеччині і в Парижі для участи в працях Мирової Конференції.

Не бажаючи торкатися тепер питання визнання Української Держави, Українська Дипломатична Місія в Італії має честь викласти Королівському Італійському Урядові, в цьому Меморандумі, причини її присутности в Римі.«

Обмежуючи своє завдання до хронікально-документального опису діяльности Місії, не вдаємось в аналізу ані цього дипломатичного документу, ані наступних, що ними ілюструватимемо наш опис.

Місія, що на чолі з В. Мазуренком, приїхала 8 травня до Риму, спинилась на Віа Венето, в готелі Реджина, напроти одного з найкращих і найприємніших своїми архітектонічними лініями палаців Риму — палацу Королеви Маргерити, матері Короля Віктора Емануеля. З перших же днів свого перебування в італійській столиці, члени Місії увійшли в найближчий звязок з дром Іваном Гриненком, В. Шебедевим-Христіяном і п. Бальмен-Липовецькою, що — втрьох — складали тоді в Римі аж дві українські орґанізації: Український Центральний Комітет, з адресою на помешкання І. Гриненка, і Комітет для допомоги українським полоненим в Італії, з адресою на помешкання п. Бальмен-Липовецької. Цікаво також зазначити, що з цих трьох українців, що ще до приїзду Місії розпочали були пропаґандивну українську роботу в Італії, тільки один Ів. Гриненко вмів добре говорити українською мовою. Шебедев і Вальмен по українськи з о в с і м не вміли говорити. Але їх присутність в Римі була для Місії справжнім даром Божим, — бо всі три визначались чималою енерґією, дуже добре володіли італійською мовою, якої не знав ані один член Місії (за винятком хіба Антоновича, що залишився в Берні), і мали великі звязки, як серед італійських журналістів (Шебедев був свого часу кореспондентом »Київської Мисли«), так і серед італійських політичних діячів, головно лівого напрямку — Шебедев був російським есером, що брав свого часу участь в славнозвісній експропріяції Фонарного переулку в Петербурзі, після якої втік за кордон, а Гриненко був есдеком, що брав чинну участь в революції 1905 року, зокрема на Кавказі, і теж мусів тікати закордон, до Італії, де, потім в Пізі, скінчив університет.

Їхня присутність в Римі була, як я вже зазначив, справжнім щастям для Місії, і вже на третій день по своїому приїзді, В. Мазуренко був прийнятий у Міністра Громадських Робіт п. Бономі, який прийняв спеціяльно складеного для нього меморандума й обіцяв свою допомогу. І справді, завдяки його заходам, Мазуренко був прийнятий 15 травня у п. Борсареллі, заступника Мін. Зак. Справ (Міністр знаходився в Парижі), який спершу був відмовився прийняти українського представника, але тепер з великим зацікавленням розпитував про українські справи, теж прийняв меморандума і обіцяв наказати вислати візу Антоновичеві, і графові Тишкевичеві, що мав їхати до Риму, як український міністр при Ватикані. Дійсно, гр. Тишкевич, що мав зрештою власні звязки в Римі, а спеціяльно в високих католицьких колах, дуже швидко дістав візу, і в другій половині травня вже був в Римі, але справа з візою для Голови Української Надзвичайної Дипломатичної Місії при Квіріналі залишилась й далі неполагодженою.

За день перед тим, як Мазуренко був прийнятий у Борсареллі, він був представлений бувш. міністрові і дуже впливовому депутатові парляменту п. Бісолаті, що виявив велике зацікавлення українською справою і до самої своєї смерти залишався її вірним приятелем. За його рекомендацією, п. Мазуренко був прийнятий 27-го травня у міністра колоній п. Колозіума, що заступав премера Ніт-

ті, що перебував тоді в Парижі. Він прийняв українського представника, який передав йому меморандума, дуже привітно і докладно інформувався про українські справи. На прощання Колозіумо висловив думку, що визнання України з боку Італії, без одночасного визнання з боку інших Держав Антанти, неможливе. Цю справу повинні вирішити в Парижі, але він радив іти шляхом відповідного й повільного підготовлювання громадської думки, шляхом пресових інформацій, а також шляхом навязання зносин з торговельними і промисловими колами головно північної Італії, що мають великий вплив на італійську політику.

Ось переклад меморандума, поданого від Мазуренка п. Колозіумо в італійській мові. Треба думати, що текст меморандумів, поданих Бономі і Борсареллі, мало чим відрізнявся від цього тексту, в якому відчувається активна участь трьох українських еміґрантів з двох Комітетів:

»Ексцеленціє!

З найбільшим зворушенням вступив я на святий ґрунт Італії, з якого повстала европейська цивілізація. Італія приваблює до себе всі цивілізовані народи світу і викликає в них найвищі людські стремління. На мене випала висока честь вітати Вашу Ексцеленцію і просити Вас передати Королівському Італійському Урядові привіт Директорії Української Народньої Республіки, що все ще змагається всіма своїми силами проти московських наїздників, що піднесли меч Каїна на Київ, колиску цивілізації Словянського Сходу.

Увесь український народ, що нараховує до сорока мільйонів громадян, хоче миру, спокійної праці і взаємности в тісних і сердечних зносинах з цивілізованими народами. Особливо він звертає очі і простягає приятельську руку до славного народу італійського, щоб була можливість обопільної оборони і захисту справедливих інтересів обох народів. І особливо в цей урочистий час, коли вирішуються важливі проблеми миру, незвичайно важно, щоб обидва народи обопільно пізналися. Їхні найбільш життєві інтереси — в тому ми глибоко переконані, — штовхають їх до згоди, бо не існує нічого такого, що могло б такій згоді перешкоджати.

Вже найдавніші часи були свідками активних економічно-комерційних зносин між двома народами, — зносин великої й безперечної пожиточности. Ще не затерлися сліди квітучих колоній венеційських і ґенуйських на наших берегах Чорного й Азовського Морів, і відомо також, що економічно-комерційні відносини поміж Італією та бувш. Російською Імперією були істотно зносинами італо-українськими. І саме тому, Український Уряд, одночасно з політичною ціллю своєї дипломатичної місії в Італії, піклується також про негайне відновлення економічно-комерційних і фінансових зносин.

Україна й Італія, з огляду на відмінність їх економічної будови, це — дві країни, що себе взаємно доповнюють в великій кількості виробів, найважливіших в їх національній господарці.

Україна — країна визначно хліборобська, найбагатше джерело

сирівців. Окрім збіжжя, що довозилось перед війною до Італії в значній кількості, Україна посідає ще й інші сирівці: худобу, мясо, масла рослинні і тваринні, лен і коноплі, тютюн, невироблені шкіри; великі запаси цукру та значні багацтва мінеральні — камяний вугіль, марґанець, залізо й інші.

Замісць усіх цих сирівців Україна потребує великої кількости промислових виробів — тканин бавовняних та вовняних, одежі, виробленої шкури, черевиків і т. д. Крім того, в найпильнішій термін потрібні хліборобські машини — плуги, молотілки, сіялки й багато інших; відчувається також велика потреба в приладдях точної виміри, в виробах хемічних та фармацевтичних, в електричних лямпах і т. д.

Треба також приймати на увагу, що Україна, де населення живе скупчене по чисельних містах, густо населених, дає широкі можливості для пожиточної праці італійських техніків в будові електричних трамваїв, в урядженні електричного освітлення, в будові шляхів, цебто саме в тих галузях праці, що в них італійські техніки користуються заслуженою славою.

Італія — перша велика країна на морському шляху, що єднає Україну з усіма середноземноморськими країнами. Її натуральний нахил навязати якнайшвидше і розвинути потім в найбільшій мірі свої звязки з Італією, знайшов помітний вияв в спробах українських кооперативних орґанізацій Херсонщини, Катеринославщини, Таврії та Поділля, яких представник недавно відвідав Італію і зміг, завдяки світлій допомозі Італійського Уряду і сердечній прихильности італійської кооперації, закласти підстави майбутніх економічно-комерційних зносин між нашими двома країнами.

Координувати, спрямовувати і сприяти орґанічному й активному розвиткові економічно-комерційних зносин між Італією й Україною, в інтересі обох країн, — ось де найбільша проблема розбудови мирного життя в недалекому майбутньому.

Молода Українська Держава, із своїм населенням в 40 мільйонів душ, із своїми великими мінеральними багацтвами, із своїми морськими сполученнями, що так наближують її до Італії, представляє велике поле для промислової й комерційної діяльности Італії. Ця праця буде улегшена тими широкими, щирими й глибокими почуваннями симпатії, що їх завжди знаходила і знаходить Італія, особливо тепер, в масах українського народу.

Тому Директорія Народньої Української Республіки має надію, що Королівський Італійський Уряд:

1. Визнає незалежність і суверенність Народньої Української Республіки;

2. Увійде в офіційні зносини в політичних, економічних і фінансових справах з Місією, аж поки не буде встановлено постійного Посольства;

3. Дозволить висилати дипломатичних курєрів з Італії за кордон;

4. Дозволить навязати звязки з українськими воєнно-полоненими, що знаходяться в Італії.

Прийміть, Ексцеленціє, вислови моєї найглибшої пошани.

За Голову Надзвичайної Дипломатичної Місії
Української Республіки в Італії (Мазуренко).«

Але одночасно з розвитком діяльности Української Місії, розпочався її протинаступ ворогів української державности. Вже перша вістка, що зявилась в італійській пресі про приїзд до Риму Української Місії і про прийняття її представника у міністра Борсареллі, викликала ворожу нам реакцію, що виявилась не тільки в появі в італійській пресі ворожих нам статтей, але і в розмові, що відбулась між Мазуренком і директором політичного департаменту Мін. Зак. Справ п. Мандзоні, що знаходився в приятельських відносинах з бувш. одеським консулем Майоні, який, в свою чергу, був приятелем славнозвісного французького консула в Одесі Енно, що своїм неприхильним для нас насвітлюванням подій в Україні перед Антантою чимало пошкодив українській державній справі в 1918—1919 рр. Отже Мандзоні порадив Мазуренкові дуже рішуче, щоб Місія ніде офіційно не виступала. Крім того заявив, що Міністерству неможливо вислати окрему візу Антоновичеві без спеціяльного на те дозволу з Парижу. Після прийняття Мазуренка у міністра Колозіума, Мандзоні викликав Мазуренка до Міністерства і, в присутності Майоні, почав його залякувати погрозою висилки Місії, якщо вона не припинить своєї діяльности, поза межі Італії. Коли ця загроза не вплинула, Мандзоні почав вмовляти в Мазуренка, що той не мав ніякого права відвідувати заступника премєра, як якась офіційна особа. Тим менше міг він представляти йому якісь меморандуми від імени якоїсь Дипломатичної Місії, що, насправді, не існує. Тому він домагався, щоб Мазуренко власноручно скреслив (в підписі) свій титул заступника Голови Місії та подав меморандум, як приватна особа. Мазуренко катеґорично відмовився це зробити, зазначаючи, що раз прийнятий меморандум не підлягає жадним змінам. Завдяки вже придбаним звязкам, про цю розмову з Мандзоні повідомлено міністра Борсареллі, і Мандзоні, як говорили, одержав службову догану за надужиття влади.

Але додатнє полагодження цього інциденту, скріпивши офіційну позицію Місії, викликало ще гостріший наступ ворожих українству кол в пресі та в суспільстві.

Італійське суспільство не мало ніякої уяви про українську справу. Італійська преса, до приїзду Місії, українською справою або взагалі не займалася, або займалась в такі моменти (заключення Берестейського миру), коли ніяких симпатій до неї вона не могла ані мати, ані висловлювати. Кілька інформаційних статтей про Україну, що вмістили були в італійських періодичних виданнях вищезгадані члени Українського Комітету, були краплями в морі, що не могли вплинути на формування громадської думки в мінімальній мірі. Бо супроти тих кількох спорадичних спроб,

знаходився дуже добре зорґанізований суцільний фронт ворогів української державности.

Тут в першу чергу треба відзначити Російське Посольство на чолі з Гірсом, що розпоряджало величезними грошевими засобами, чисельним персоналом, давніми звязками серед італійської аристократії, та особливо при дворі, де вони концентрувалися при Королеві, вихованці Петербурзького Смольного Інституту. Серед членів російського посольства особливу антиукраїнську діяльність виявляв кн. Волконський, військовий аташе, що, як нащадок київських Рюриковичів та наш чернігівський землячок, дивився на справу поборення української пропаґанди мало не як на справу своєї особистої чести!

Паралельно з працею російського посольства йшла антиукраїнська робота лівих російських кол, серед яких величезну ролю відогравали жиди. Вони йшли єдиним фронтом проти визнання незалежности Української Республіки, розсіваючи серед ліберального італійського суспільства чутки та жахливі оповідання про жидівські погроми та загальну анархію в Україні. Ліве крило цього ніби »поступового« есеро-есдецького антиукраїнського московського фронту, в якому визначався особливою діяльністю п. Шрайдер (!), жид, есер, бувший за Керенського міським головою Петрограду, непомітно переходило в табор явних чи прихованих симпатиків большевизму, що вбачали в українському національному рухові небезпеку для поширення інтернаціонального соціялізму-комунізму, і в цьому змислі впливали на дуже активну в ті часи італійську соціялістичну партію з її орґаном »Аванти!« (»Вперед«).

В тісному звязку з російським посольством і його військовим аташе, кн. Волконським, працював »Главний Совет інридентських русских земель«, що складався з галицьких москвофілів, на чолі з Тодосем Марущаком, що вже від двох років носив однострій італійського старшини 1-го альпейського полку, Тодосем Лесевим, бувш. ґімназіяльним вчителем у Львові, та Йосипом Порузидлом, хліборобом. Секретарем цього Комітету був якийсь Пиж, студент університету. Цей »Совет« був створений в Римі 18 березня, з метою допомогти Російському Посольству взяти в свої руки справу українських полонених в Італії, щоб перекинути їх до військ Денікіна. Цілком ясно, що приїзд української Місії викликав серед цих людей великий рух, і вони почали ширити друковані видання про неіснування »ніякої України«, та про дальшу небезпеку австрійської інтриґи, якої українці — вірні аґенти.

Незалежно від попередніх чинників, але цілком однозгідно з ними, щодо антиукраїнської пропаґанди, виступали польські орґанізації, що мали на меті забрати галицьких полонених до своїх леґіонів, або в усякому разі вимогти на них визнання приналежности Галичини до Польщі. Поляки, як і москалі, мали величезні звязки серед італійської аристократії, та особливо в Ватикані, використовуючи знову таки серед італійської інтеліґенції польську численну участь в ґарибальдівських рухах та взагалі в рухах італійського Відродження.

Великою допомогою в поборенні польської пропаґанди, особливо в Ватикані, було перебування в Римі графа Тишкевича, що вже видав був в Швайцарії в французькій мові цінні книжки, як „Literature Ucrainienne" (Berne 1919), „Documents historiques sur l'Ucraine et ses relations avec la Polaque, la Russie e la Suede (1569—1764) і „L'Ucraine devant la Conference de la Paix", перекладену в травні 1919 р. і на італійську мову.

Про народження Місії при Ватикані, Петро Карманський, що був один час секретарем цієї Місії, так оповідав у львівському »Ділі« (»З галереї ідеалістів і фантастів«): »Мій знайомий з українського табору полонених у Зальцведель, колишній прапорщик Байлів, дізнавшись про мою гостину в Києві і знаючи, що я був добре обзнайомлений з Італією, піддав мені думку, щоб я старався заняти вільне місце в місії до Італії, і з цією метою звів мене з братом тодішнього премєра міністрів Чеховського, Андрієм, а цей представив справу своїому братові. У звязку з цим, голова італійської Місії проф. Д. Антонович порадив мені зясувати Урядові потребу висилки дипломатичної Місії до Ватикану і сам же дорадджував мені у докладі до Уряду запропонувати на голову цієї Місії гр. М. Тишкевича, що перебував у Льозані. Я так і зробив, і моя пропозиція була Чеховським ухвалена. Вправді тодішній голова Директорії В. Винниченко не погоджувався з тим, щоб соціялістична республіка мала своїм представником аристократа, та кінець кінців гр. Тишкевичеві виставлено грамоту і дипломатичний паспорт. І так зродилась українська Місія при Ватикані. Коли я десь наприкінці березня 1919 р. приїхав до Льозани і представився своїому шефові, він вже знав про своє іменування і незвичайно радів зприводу свойого призначення. — Мені, — казав він, — пропонував це достоїнство уряд гетьмана, та я відхилив його, кажучи, що мої предки служили хіба польським королям, та росіському генералові не служив ні один Тишкевич. Тепер я гордий, що можу служити тому, хто є сувереном України з волі народу (Петлюра) і то на найпочеснішому дипломатичному пості, у Ватикані...«

Граф М. Тишкевич, своїм знанням мов і вищого світу був дійсно рідкою і цінною птицею в саду української дипломатії, що походила звичайно з незаможньої інтеліґенції та дрібної буржуазії, що за кордоном ніколи перед тим не бувала, закордонних відносин і мов не знала. Приїхавши до Риму, гр. Тишкевич, що був відзначений великим хрестом папського ордену св. Григорія Великого, вже 25 травня був прийнятий у Папи і кардинала Ґаспари, якому передав не тільки свої вірительні грамоти, але й протест проти нападу армії Галера на Східню Галичину, а зокрема проти тих безправних арештів українського духовенства та різних насильств, яких та армія допускалась. Саме тоді дійшла була вістка про заарештування більше від 200 священиків, що їх 24 травня були відвезли через Краків до концентраційного табору. Папа приймав гр. Тишкевича дуже прихильно, запевнив його в своїх симпатіях до українського народу і висловив свою надію, що укра-

їнська проблема буде розвязана відповідно до принціпу самовизначення народів.

Внаслідок цього побачення, кардинал Ґаспари переслав пізніше на адресу Голови Української Директорії от. С. Петлюри, такого листа: (перекладаю з французького):

»Ексцеленціє!

Святий Престіл отримав Грамоту, якою Ваша Ексцеленція інформує, що Директорія Демократичної Української Республіки призначила графа Михайла Тишкевича за Голову Надзвичайної Української Дипломатичної Місії при Святому Престолі. Дякуючи Вашій Ексцеленції за цього ласкавого листа, я зі свого боку можу запевнити, що Святий Престіл, визнаючи, як належить, шляхетність характеру української нації, піднесе свої палкі молитви задля її щастя, в твердому переконанні, що право самовизначення, вже визнане для інших націй, що належали до колишньої російської імперії, буде визнане також і для України. Мені дуже приємно запевнити Вашу Ексцеленцію, що граф М. Тишкевич, якому було довірено цю трудну місію, працює з тактом, який йому всі визнають. Користуюсь з радістю цією нагодою, щоб передати Вашій Ексцеленції вирази моєї найбільшої пошани.«

Таке наставлення Святого Престолу впливало дуже корисно на досить поширену католицьку пресу, що, як наприклад, римський щоденник »Іль Корере д' Італія«, вмістивши в числі з 9-го червня велику інформативну статтю про »Нації, що відроджуються« (заголовок) та про »Представника України при Святому Престолі« (підзаголовок), і пізніше радо відкривали свої сторінки для українських інформацій та спростовань.

Але головною зброєю в боротьбі проти ворожих наклепів в італійській пресі зробилось Українське Пресове Бюро, заложене 1-го червня з його бюлетенями в італійській мові, що виходили двічі або й тричі на тиждень, та з тижневиком в італійській мові »Ля Воче дель Україна« (Голос України), що його перше число вийшло 9-го червня.

Виходив цей тижневик не зовсім реґулярно (всього вийшло 21 чисел) до лютого 1920 р., у форматі великого щоденника на чотири або й на шість сторінок. Але він відіграв, без сумніву велику ролю в ознайомленні італійського журналістичного та політичного світу з українською проблемою. Для зорґанізування Бюра і наглядом за його працею, від Місії відкомандовано секретаря Місії М. Еремієва, що мав добрий журналістичний досвід, а до складання бюлетенів та писання статтей для тижневика притягнено, окрім трьох італійських технічних сил (перекладчик, машиніст, експедитор) д-ра Ів. Гриненка, В. Шебедева, п. Бальмен та італійського талановитого журналіста Пескарцолі. Статті в »Ля Воче дель Україна« не підписувалися, і тепер досить трудно було б встановити їх авторство. Зазначимо тільки, що, мабуть, чи не всі економічні статті писав звичайно Ів. Гриненко. Інші писали на теми літературні та історичні. Пескарцолі і Шебедев відзначались добрими полемічними темпераментами і відповідним уїпливим

стилем. Полеміка йшла спочатку в питаннях найелементарніших. Так, 24 травня 1919 року, римський щоденник »Епока« вмістив довше інтервю з Мазуренком, дане в готелі »Реджина« (»Королева«) в присутності гр. М. Тишкевича: — »Обидва вони, — зазначає інтервістатор, — хоча й вислані сюди від їхнього уряду з усіма повновластями, не можуть проте розвинути офіційної діяльности, бо Антанта досі не визнала України. Звідси — різні суперечні відомості, що зявляються в деяких часописах. Пан Мазуренко ласкаво погодився нас поіформувати, виявляючи велику терпеливість...«

І дійсно треба було мати велику терпеливість, щоб відповідати, чим українці відмінні від інших словян, а головно від поляків і москалів, що означає їх національне ймення і т. д. Не будемо ми тут переповідати й нарису короткої політичної та літературної історії, що свого часу був цілковитою новиною для італійського читача, але для нас тепер не має ніякого інтересу. Відзначимо тільки ті місця інтервю, що відносяться безпосередньо до історії нашої дипломатії:

— »Ваші відносини з сусідніми народами, — каже інтервістатор, — не дуже сердечні. Польща, Румунія...

— Маєте рацію. Обидві вони відзначаються величезними апетитами на нашу шкоду і всупереч всякої справедливости. Я міг би також додати, що польські робітники навмисне набирають большевицького вигляду, щоб скомпромітувати ситуацію. Але обрії проясняться. Наші селяни переконані, що єдиний порятунок лежить в незалежності. Люди до шестидесяти років всі схопилися за зброю. Під Росію — ніколи більше! Так закінчується і наше звернення до Антанти.

— І Антанта цьому прихильна?

— Найбільший спротив ішов, з політичних оглядів, від Франції. Вона хотіла одночасно поділити Німеччину і створити на Сході противагу великій Росії. Тому її плян був: відірвати від Німеччини Австрію, що хотіла б приєднатися до Німеччини, і приєднати до Росії Україну, що хоче від неї відділитися. Але тепер, здається, її точка погляду змінилась...

— О, на цій Конференції точки погляду відміняються, як підчас прогулки в горах. А як же інші держави?

— Анґлія нам не ворожа. Америка нам сприятлива.

— А Італія?

— Ми ніколи не сумнівались в Італії. В усякому разі не від вас вийде нам заперечення тієї свободи, якої ми домагаємося. Я прибув до Риму з дуже важливою місією. З цього приводу я вже передав меморандум ексцеленції Борсареллі для Міністра Зак. Справ.

— Було б з мого боку занадто індискретно..?

— О, зовсім ні! Україна, що бажає сердечних зносин з усіма цивілізованими народами, простягає по приятельськи дружню руку славному італійському народові. Обидва народи повинні вза-

ємно пізнатися і обопільно один одному допомогати... (Далі йде короткий зміст вже нам відомого меморандума).

Це інтервю викликало не тільки першу розмову з п. Мандзоні, яку ми вже вище навели, але й розлютований лист кн. Волконського до редакції »Епоки«, видрукований — в формі статті — в цьому часописі 2 червня, в якому оборонець »русской єдности« спростовував в найбільш рішучий і безапеляційний спосіб »неправдиві твердження п. Мазуренка«. Зміст тверджень кн. Волконського зводився до пяти пунктів: 1) »Русскій« народ неподільний і українського народу ніколи навіть не існувало. 2) Поділ на три галузі єдиного русского народу почалось тільки в XII ст., а доти був тільки один словянський народ. 3) Україна, як держава, ніколи не існувала. 4) Саме слово »Україна« поширили австрійці за останні два роки. 5) Поміж русскими й українцями (що »ніколи не існували«!) ніколи не було ніяких непорозумінь. На цю статтю кн. Волконського відповіло дуже влучно, річево і дотепно перше число »Ля Воче дель Україна« статтею »Полеміка про Україну«, зазначаючи спочатку, що »тільки спекулюючи на незнанні італійського читача української та російської проблем, міг думати князь, що робить своєю статтею »річ, всім приємну і бажану«... Проте, приходиться констатувати, що незнання української і російської проблеми в Італії було таке глибоке, що полеміка про те, чи існував раніше український народ і саме слово Україна, тяглася — треба визнати, — занадто довгий час... Друга справа, що викликала не тільки полеміку в пресі, але й особливо тяжку позалаштункову боротьбу в різних »сферах«, була справа українських полонених в Італії, що про неї згадував, як ми бачили, і Мазуренко в своїому меморандумі.

Я не маю під рукою даних, за якими я міг би вказати, скільки саме українських воєнно-полонених знаходилось в Італії. Львівський тижневик »Юкрен« (Україна) рахував їх на 150.000, але, думаю, ближчий правди був міністр Темницький, який нараховував їх до ста тисяч: 70.000 галичан, буковинців і закарпатців і 30.000 наддніпрянців. Щодо цих останніх, що були раніше австрійськими полоненими та працювали в запіллях австрійської армії в робочих командах, де їх і захопили італійці підчас наступу, — то треба визнати число в 30.000 сильно перебільшеним. О. Сембратович, який відвідував табори полонених в грудні 1919, діставши на це дозвіл за посередництвом Ватикану для несення духової допомоги, обраховував кількість наддніпрянців тільки на »кілька сот«, але тут різниця в цифрах була б уже завелика і пояснюється вона тим, що російському посольству в Римі вже пощастило визволити велику їх кількість та відправити до Одеси, на допомогу добровольчій армії. До грудня ж 1919 року залишались тільки ті дуже свідомі одиниці, що не піддавались пропаґанді різних князів Волконських, а чекали можливости вернутися додому в лавах української армії. Що ж до українців, бувших австрійських полонених, то вони були розкидані по різних таборах всуміш з іншими національностями. Італійці, щоправда, намагалися дотримувати з по-

лоненими національного принципу, і то тим більше, що напр. чехи і поляки різко відмежовувались від німців і мадярів і заявляли себе приклонниками Антанти, яка обіцяла їм самостійні держави. З українцями було трудніше. Коли їх питали, якої вони національности, то лише частина з них називала себе українцями, інші казали, що вони »австрійці«, ще інші, що вони »з Галичини«, ще інші, що вони »руські«, деякі, що вони »греко-католики« і т. д. Але, коли вибухла революція в Росії та в Австрії, і до полонених почали доходити — через італійські часописи — звістки про повстання Української Держави та про війну з московськими большевиками та з поляками, серед полонених розпочався великий рух за створення українського леґіону. В цьому напрямку почалась енерґійна пропаґанда, яку вели головно свідомі старшини серед загалу українських полонених. Декому з них вдалось звязатися з Льозанським Пресовим Бюром Степанківського, звідки вони почали отримувати часопис »Юкрен« та інформаційні листи. В льозанському тижневику »Юкрен« за 6 березня 1919 р. видруковано цілу низку листів від цих полонених. Ось деякі з них, в перекладі з французького:

»Бібієна, пров. Ареццо (Тоскана), 24 грудня 1918.

Пане Редакторе!

З »Корєре д' Італія« я довідався, що в Льозанні виходить український часопис в французькій мові »Україна«. Я спішу Вас попросити надіслати нам числа за останні три місяці для мене і моїх товаришів, також українських старшин. Ми полонені з 25 червня 1915 р., і не маємо жадних вісток про нашу батьківщину. Життя українців-полонених дуже мізерне, як і повсюду в інших таборах. Спробуйте закласти українсько-італійське товариство, щоб обєднати наші зусилля. Чи робиться щось в цьому напрямку в Римі?...«

Дня 31 грудня цей самий старшина писав знову:

...»Італійський уряд вже звільнив румунів і тепер іде черга на поляків, що орґанізують свої леґіони. Вони потягнули за собою хитрощами і обманом багато українців греко-католиків і жидів, як поляків. Більшість цих вояків обдурено. Вони не знають ані слова по-польськи й є добрі українські патріоти. Треба, щоб українські політики не забували про своїх земляків полонених і вжили відповідних заходів...«

Ось ще один лист з Касино (пров. Казерта) з 10 лютого 1919:

...»Тепер нас тут зібрано 150 українських старшин в одному таборі з німцями й мадярами і наше становище не з блискучих. Ми просимо Вас зробити все можливе, щоб італійський уряд сформував з нас, українських полонених, реґулярну армію, яку було б вжито тільки для боротьби проти наших ворогів в Україні. Якщо це не можливо, ми Вас просимо зробити зусилля, щоб наш уряд осягнув у італійського уряду якнайшвидшої нашої відсилки додому. Ми Вас просимо також присилати нам новини, щоб полегшити наш стан...«

В Інформативному Бюлетені Українського Пресового Бюра в Парижі з 28 травня (а потім в першому числі в »Ля Воче дель Україна«) був видрукований такий характеристичний лист (в уривках) з датою 23 травня 1919, на адресу п. Сидоренка, Голови Делеґації на Мирову Конференцію:

»Пане Голово!

Асоціяція українських старшин воєннополонених »Українська Громада« подає Вам наступне:

Ми, 130 старшин українців колишньої австрійської армії, знаходимося в одному з найбільших таборів Італії, разом з німцями і мадярами. Воєннополонені інших словянських націй, як чехи, поляки і югословяни, якщо не відіслані додому, то зґруповані відповідно до їх національности, в окремих концентраційних таборах. Тільки українці не користуються цією привілеґією і мусять, як вже сказано, поділяти полон з німцями і мадярами, зазнаючи однакового з ними поводження... Наша доля, з точки погляду відживлення, і наш матеріяльний стан ще більш менш зносні, — гіґієнічні умовини дуже несприятливі. Досить сказати, що тридцять люду живе в одній вузькій кімнаті, і що пошесті, як тиф, коштували вже нам людських жертов. Наше моральне життя ще гірше. Наша орґанізація старшин »Українська Громада«, що має на меті підтримувати приятельські зносини та сприяти до студій, не може нас цілком задовольнити; крім цього наш теперішній стан не дає нам надій; неможливість працювати для нашого майбутнього і для майбутнього нашої Батьківщини постійно гризе наше серце, спустошує душу, нищить наші найкращі сили і то саме тоді, коли вони так необхідні на Батьківщині.

Як тільки нас взято у полон, ми все мали й маємо ідею про створення з нас українського леґіону для допомоги і під командою Директорії в її боротьбі проти большевиків на території Української Республіки. В тій цілі, ми, українські старшини, зверталися з численними проханнями і деклярацією до військового італійського командування і листувалися з українськими представниками в Швайцарії й у Відні. Італійське Командування відповіло, що ми самі не компетентні в цій справі, але наш Уряд повинен зробити відповідні кроки перед Італійським Урядом задля створення леґіону з українців. І тому, ми тепер надіємося тільки на наш Уряд і на його представників у Державах Антанти, що вони допоможуть нам повернутися на рідну землю для боротьби проти наших ворогів і для допомоги в розбудові нашої Держави. Історичний момент, його вирішальна важливість для нашої країни і для її політичного існування не дозволяють нехтувати ані одною людиною. А тут іде справа не про одну людину, а про добре здисциплінована армію, складену з багатьох тисяч люду. Ми дозволяємо собі звернути Вашу увагу на факт, що війська Східньої Галичини знаходилися майже в цілості на західньо-південному італійському фронті, і що ідея леґіону зустріла і серед простих рядовиків якнайкраще, однозгідне прийняття. Створення українського леґіону — було б порятунком для нас усіх. Умовини життя старшин

в ніякому разі не можуть бути порівняні зі становищем більшости наших рядових полонених. Вони сконцентровані в великих таборах або працюють в хліборобських округах, де підсоння для них неможливе. Внаслідок того, щонайменше половина хворе на малярію, а поміж полоненими, що знаходяться по таборах, пошесті переводять великі спустошення. В нашому таборі, на 3.000 вояків 500 українців. Гігієнічні умовини та їжа доводять до того, що наші солдати не можуть витримати хороби і вмирають. Був час, коли щодня вмирало кілька. Врятувати наших вояків полонених — святий обовязок Батьківщини. Звертаючи цей заклик до нашої Делеґації, ми її просимо:

1. Поробити заходи перед Італійським Урядом і перед представниками Антанти про індивідуальну відсилку на Україну всіх полонених;

2. У випадку, коли б індивідуальна відсилка була неможлива в скорому часі, поробити заходи про створення українського леґіону в Італії з метою допомогти нашому Урядові в його боротьбі проти большевиків;

3. Просимо нашу Делеґацію зволити вислати нам відповідь в справі нашої відсилки на Україну.

В твердому переконанні, що Ви, як Голова Делеґації, негайно ужиєте заходів для поліпшення нашої долі, ми Вам засилаємо вислови, і т. д....«

Не можна сказати, що Уряд Української Республіки не думав про українських полонених, які перебували в Італії. Приймав він також на увагу й можливість створення з них значної військової сили. Досить сказати, що ще 15 лютого Петлюра, як Головний Отаман військ УНР, видав відповідне уповноваження п. О. Севрюкові, який зміг приїхати до Риму тільки 20 травня, але в скорому часі повернувся назад до Швайцарії й до Відня. Зі свого боку Державний Секретаріят Військових Справ ЗОУНР видав також відповідне уповноваження 16 квітня п. отаманові І. Коссакові, який проте не міг дістати візи і залишився у Відні. На підставі своїх уповноважень І. Коссак звернувся 16 червня 1919 до міністра зак. справ УНР п. Вол. Темницького, що перебував тоді в Відні, з таким листом:

»Рада Державних Секретарів Західньої Области УНР, в порозумінні з п. Міністром зак. справ УНР Вп. П. Володимиром Темницьким, рішила в квітні 1919. вислати до королівства Італії надзвичайну військову Місію в слідуючім складі: Голова Місії і Військовий Представник УНР отаман І. Коссак, члени Місії: о. преподобний Іжак, четар К. Парфанович, підхорун. І. Рибчин (о. преподоб. Іжак не вспів приїхати — остав в Галичині). Задачею Місії є, на основі повновласти Ради Держ. Секретарів з дня 16. IV. 1919 ч. 4180, занятися всіми полоненими українцями, які перебувають на території Італійської Держави, та увійти з дотичними властями і командами в порозуміння щодо відсилки цих полонених домів, як також в справі творення з них військових формацій. Число українських полонених в Італії має виносити, після висказів по-

воротців та донесень італ. часописів, 70.000—100.000, з того коло 500 старшин, з Галичини, Буковини і Угорської України. Наддніпрянців, які попали до Італії, як полонені рос. армії, заняті при робітничих відділах в австрійській етапній області, має находитися в Італії коло 30.000. Вищезгаданою повновластю назначено отамана І. Коссака військовим відпоручником УНР до королівства Італії. Задля причин від Місії независимих, Місія по нинішній день мусіла остати у Відні. З огляду на велику вагу справи, проситься поробити заходи у правительства королівства Італії, щоб Місія, остаюча під проводом отамана І. Коссака, могла дістати дозвіл на виїзд до Італії, зглядно, щоб дозволено отам. І. Коссакові у характері військового аташе при українській надзвичайній Місії в Італії негайно там удатись...«

Внаслідок цього листа, Міністр В. Темницький в вищезгаданому листі до Дм. Антоновича від 17 червня, між іншим писав:

»...Вам напевно відомо, що в Італії знаходиться поверх 70.000 воєннополонених українців з Галичини та около 30.000 воєнно-полонених українців із Наддніпрянщини. Долею цих полонених досі ми не мали спромоги занятися, і це відбилося дуже шкідливо не тільки на матеріяльнім положенні цих полонених, але надто дало змогу нашим національним ворогам, москвофілам з Галичини (Марущак, Лисий, Поручала і т. д.) вести ворожу нам аґітацію і вербувати добровольців до контрреволюційної московської армії. Рівночасно з тим вели аґітацію також поляки і вербували наших людей до польської армії. З огляду на це справа наших воєнно-полонених стала дуже пекучею і важною справою. В порозумінні з галицьким секретаріятом я поріпшив утворити надзвичайну військову місію під проводом курінного отамана Івана Коссака. ...На жаль, дотепер не вдалося роздобути нам дозволу італійського правительства на виїзд цієї місії до Італії. Прошу Вас негайно поручити Мазуренкові, щоб він у тім напрямі поробив заходи. Якщо б виявилося, що одержати дозвіл на окрему військову місію буде неможливо, в тім випадку прошу долучити курінного отамана Ів. Коссака до своєї місії в характері військового аташе і в цей спосіб уможливити йому виїзд до Італії та сповнення вложених на нього завдань. На удержання цієї місії галицький секретаріят призначив окремий кредит, так що кошти місії не будуть обтяжувати бюджету Вашої місії...«

Але в двадцятих числах червня до Відня приїхав О. Севрюк, і 29 червня, на запрошення В. Темницького, відбулась у Відні нарада в справі орґанізації військових частин з українських полонених в Італії в присутності пп. Міністра В. Темницького, повновласного заступника Держ. Секретаріяту Зах. Обл. УНР державного секретаря О. Бурачинського, посла УНР в Відні В. Липинського, посла ЗОУНР у Відні М. Василька, заступника посла ЗОУНР у Відні В. Сінґалевича, уповноваженого головним отаманом С. Петлюрою для справ полонених в Італії посла О. Севрюка, уповноваженого Держ. Секретаріятом військ. справ ЗОУНР для справ полонених в Італії отамана І. Коссака та представника

української військово-санітарної місії для справ полонених у Відні К. Чайки. По вислуханні інформацій п. посла О. Севрюка про його попередню діяльність у Римі в справі полонених, В. Темницький і О. Бурачинський, згідно з думкою всіх присутніх вирішили наступне:

»Опіку над полоненими в Італії уроженцями ЗОУНР, як і уроженцями Наддніпрянської України поручити окремій місії в складі панів: О. Севрюка, як Голови, отамана І. Коссака, як заступника голови, і В. Бандрівського, як секретаря. Ця надзвичайна Місія для справ українських полонених до Королівства Італії під головством п. посла О. Севрюка має занятись також формованням військових частин з полонених на підставі повновласти, уділеної п. послові О. Севрюкові Головним Отаманом військ УНР С. Петлюрою з дня 15 лютого 1919 р. ч. 917 і повновласти Держ. Секретаріяту військ. справ ЗОУНР з дня 16 цвітня 1919 ч. 4180, уділеної п. отаманові І. Коссакові, і додаткових повновластей та інструкцій, які в розвинення і доповнення тамтих перших повновластей видасть п. Голові Місії послові О. Севрюкові п. Міністр Зак. Справ УНР В. Темницький, в порозумінні з Держ. Секретарем Осипом Бурачинським. Надзвичайна Місія для справ українських полонених в Італії в своїй діяльності підлягає Головному Отаманові військ УНР С. Петлюрі та Міністерству Зак. Справ УНР. Кошти її втримання і видатки на її діяльність покриється з кредиту, признаного Директорією на опіку полоненими в розпорядження української військово-санітарної місії у Відні... Діяльність свою провадить Місія в порозумінні і в контакті з дипломатичною Місією у Римі...«

В звязку з цим утворенням нової місії, міністр Темницький вислав до Голови Місії в Італії п. Антоновича листа з 5 липня, в якому, інформуючи його про нове тіло, зазначає: »З утворенням нової Місії для справ українських полонених в Італії відпадають поручення до Вас, зроблені в письмі з дня 17 цвітня ч. 8. Пан Посол Севрюк, по приїзді до Риму, зголоситься до Вас і близше поінформує про зміст уділених йому повновластей. Сподіюся, що місія пана Посла Севрюка знайде потрібну їй піддержку з Вашого боку, рівнож як і охорону від евентуального втручання до справи українських полонених сторонніх, непокликаних ухвалами долученого протоколу (зацитованого мною вище, — Є. О.) чинників...«

Характерна ця остання осторога, — вона спричинилась до того, що до приїзду п. Севрюка, що трапилось аж 5 вересня, ніхто не міг більше займатися справою полонених. Але це вже виходить далеко поза намічені мною хронологічні межі студії.

Справа українських полонених в Італії — це була та к о н к р е т н а справа, що могла дати можливість Місії в Італії не тільки допомогти самим полоненим і скерувати справу українського леґіону на добрі рейки, але й знайти дуже пожиточний шлях до співпраці з італійським урядом, що не мав ніякого інтересу тримати у себе таку масу люду. Крім того в боротьбі за цих людей

проти зазіхань Москви і Польщі, знаходилось, як я вище згадував, дуже зручне для нас поле для пресової пропаґанди.

З усуненням з обсягу діяльности Місії справи полонених, у Місії залишалось ще одно дуже конкретне й плідне поле діяльности — навязування торговельно-економічних звязків. Вже п. Колозіумо, в своїй розмові з Мазуренком, звернув йому увагу на потребу відповідного висвітлення економічного боку української справи перед італійськими промисловцями. І Місія зараз же скористалась доброю порадою. Вона навязала звязки з орґанізаційним Комітетом Синдикату італійського експорту й імпорту, що зі свого боку зорґанізував подорож представника України до Бреші, де оглянуто низку фабрик і заводів. Листом з 16 червня член орґанізаційного Комітету повідомляв Місію, що в найближчому часі почнеться випуск акцій нового синдикату, в склад якого входитимуть самі фабриканти-промисловці, а не посередники-спекулянти, і що Синдикат має надію працювати в тісному контакті з Місією, памятаючи про обіцянку Українського Представника підтримати нове підприємство. Місія на цей лист відповіла, що Одеса знаходиться в українських руках, і тому можна було б вже зразу розпочинати торговельні зносини, але справа гальмується, з огляду на те, що Італія досі не визнала України. Тим часом в Швайцарії, де Український Національний Уряд визнано офіційно, вже створюється Торговельна Українсько-Швайцарська Палата і вже навязуються пожиточні для обох сторін зносини.

13 липня Мазуренко в супроводі Шебедева та д-ра Інсабата, виїхав до Неаполю, щоб навязати звязки і з південно-італійськими промисловими колами. В перший же день відбулася зустріч з Головою місцевої Торговельної Палати п. Бруно, секретарем цієї Палати гр. Монти і кількома іншими визначними промисловцями. Всі вони були дуже зацікавлені можливістю негайного навязання торговельних зносин з Україною і запропонували свої послуги для відкриття в найближчому часі Італо-Української Комерційної Палати. На другий день, для закріплення звязків, відбувся бенкет для місцевої преси, що пройшов з великим успіхом і що мав, як наслідок, появу в шістьох головних італійських часописах, з яких один був орґаном премєра Нітті, довших статтей про українську справу.

Повернувшись до Риму, Мазуренко дістав запрошення на авдієнцію до п. Муріяльди, міністра продовольчих справ, який прийняв з великим зацікавленням спеціяльно виготовлений для нього фінансово-економічний меморандум. Муріяльди зацікавив справами України міністра торговлі й промисловости п. Данте-Ферариса, який офіційним листом з 21 липня, заадресованим на імя Голови Української Дипломатичної Місії в Італії, запросив Представника України на окрему авдієнцію. Це було перше офіційне запрошення, в якому Українська Місія називалась Дипломатичною, а її Голова — Міністром.

Данте-Ферарис дуже цікавився цифрами меморандуму та його практичними висновками і детально розпитував про можливості

товарообміну. Він кілька разів зазначив, що він особисто — прихильник незалежної України, але звертав увагу на те, що визнання України в значній мірі залежатиме від тих практичних наслідків, які це визнання могло б принести Італії. Він звернув особливу увагу на пропозицію зорґанізувати мішану економічно-фінансову комісію і обіцяв негайно післати телеґраму до Швайцарії про пропуск до Італії Севрюка, який ніби мав привезти інструкції Уряду також і у фінансових та торговельних справах. Щодо практичного здійснення заходів Місії, Данте-Ферарис обіцяв дістати в найскоршому часі авдієнцію у премєра Нітті і з ним особисто в цих справах переговорити.

Справи розвивались таким темпом і в таких сприятливих умовах, що Місія, висилаючи до Міністерства Зак. Справ УНР черговий відчит за місяць липень уважала себе в праві його так закінчити:

»Таке відношення уряду, в звязку з загальною зацікавленістю всіх кол Італії українським питанням і з сильною піддержкою преси, ясно вказує на те, що даний політичний момент такий, коли справа визнання нашої незалежности найбільш близька до здійснення«.

Замовляйте і поширюйте книжки

Українського Видавництва

„ПРОБОЄМ“ в Празі:

„Книгозбірня Пробоєм“:

1—3. Вичерпано.

4. М. БАРАБОЛЯ: Зпід їдкого пера, сатири найкращого гумориста Карпатської України. Стор. 70. Ціна 1 РМ.

5. О. ОЛЕСЬ: Княжа Україна, історія України — княжої доби — у віршах з чисельними ілюстраціями. Стор. 176. Ціна 2·50 RM.

6. М. ДЯЧЕНКО: Вони прийдуть... поезії. Стор. 32. Ціна 0·50 РМ.

7. Р. О. КЛИМКЕВИЧ: Вітри з далечіні, поезії. Стор. 144. Ціна 2·50 РМ.

8. ТАРАС ШЕВЧЕНКО: Кобзар. Передмова й пояснення проф. дра Л. Білецького. І. том. Ціна 2·50 РМ.

9. А. ГАРАСЕВИЧ: Сонети, поезії. Стор. 48. Ціна 0·75 РМ.

10. Ф. ДУДКО: Отаман Крук, повість з недавно-минулого. З ілюстрац. Стор. 96. Ціна 1·50 РМ.

Народня бібліотека „Наступ“:

1. Д. ТКАЧУК: Український націоналізм, основні засади, II. наклад. Стор. 16. ціна 0·30 RM.

2. М. ХВИЛЬОВИЙ: Солонський Яр, оповідання про українських партизанів під Совєтами з ілюстраціями. Стор. 16. Ціна 0.30 RM.

3. М. ВСЕГОРЕНКО: По окраїнних волостях, історія Холмщини і Лемківщини з чисельними ілюстраціями. Стор 70. Ціна 0·75 RM.

4. М. ЗАПОТОЧНИЙ: Дух Руїни, по сторінках історії. Стор. 20. Ціна 0·30 RM.
5. Ю. АРТЮШЕНКО: Слідами великих предків до світлого майбутнього. Стор. 24. Ціна 0·40 RM.
6. Календар-Альманах „Наступ“ на 1941. рік. Цікавий і добірний вміст, багато ілюстрацій. Стор. 168. Ціна 1·50 PM.
7. П. ОЛІЙНИК: Лихоліття Холмщини й Підляшшя. Шлях культурно-національного розвою Холм. і Підляшшя в останніх двох століттях. Стор. 112. Ціна 1·50 PM.
8. Кишеньковий календарець „ПРОБОЄМ“ на 1941. р. Стор. 48 + 16 ненапеч. Ціна 0·25 PM.
9. І. ГУЗАР-КОЛОДЗІНСЬКИЙ: Полковник Іван Богун. Життя і подвиги героїчного оборонця самостійности України. З ілюстр. Стор. 48. Ціна 0·75 PM.
10. Ґен. М. ОМЕЛЯНОВИЧ-ПАВЛЕНКО: Чотар УГА Кочуржук із Надвірної. Про подвиг Лицаря Залізного Хреста, учасника Зимового Походу. Стор. 16. Ціна 0·30 PM.
11. П. ОЛІЙНИК: Листопадовий Зрив. Коротка історія повстання Західньо-Української Держави в листопаді 1918. р. Стор. 24. Ціна 0·40 PM.
12. С. РОСОХА: У дворіччя Карпатської України. Короткий начерк подій, що спричинилися до повстання, а опісля й упадку Карпатської України з чис. документарними знимками. Стор. 80. Ціна 1·50 PM.
13. П. ОЛІЙНИК: 22. січня 1919. р. Стор. 24. Ціна 0·40 PM.
14. Альманах „Наступ“, збірник ідеологічних, історичних і ін. статтей. Багато ілюстрацій. Стор. 140. Формат великої вісімки. Ціна 2·— PM.
15. Інж. М. СЦІБОРСЬКИЙ: Демократія. Стор. 48. Ціна 0·75 PM.
16. О. МАРДЕН: Воля й успіх, переклав В. Приходько. Ст. 112, формату вісімки. Ціна 2·— PM.
17. Др. М. АНДРУСЯК: Етапи в розвитку Української Нації — (в друку).
18. Др. М. АНДРУСЯК: Ґенеза й характер галицького русофільства в XIX—XX. ст. — (в друку).
19. Є. МАЛАНЮК: Крути — народини новітнього українства — (в друку).

20. ВОЛОД. ІНГУЛЕЦЬ: За Українське Море! Істор. нарис завоювання Чорного Моря українським народом. Стор. 48. Ціна 0·75 RM.

Бібліотека „Відвага“:

1. БОРИС ГРІНЧЕНКО: Олеся, чудове історичне оповідання з ілюстраціями. Стор. 16, Ціна 0·30 RM.
2. С. БУДКО: Княгиня, алеґоричні оповідання з ілюстраціями. Стор. 48. Ціна 0·75 RM.
3. Гр. КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО: Салдатський патрет (в друку).

Самоосвітня бібліотека:

1. С. БУДКО: Самоучник німецької мови. Виходить зшитками. Вже вийшло 7 зшитків. Ціна 1 зшитка 0·40 RM.
2. Ґеоґрафія України, друкується частинами в „Націоналісті“.
3. Інж. А. СІКОРСЬКИЙ: Шоферський курс, друкується частинами в „Техніку“.
4. Інж. Е. КУЛЬЧИЦЬКИЙ: Короткий курс радіо-телеґрафії (в друку).
5. Др. Яр. РУДНИЦЬКИЙ: Як говорити по літературному. Основні правила укр мови. Стор. 100, ціна 1·50 RM.
6. Др., М. АНДРУСЯК: Велика Історія України (в друку).
7. Мґр. В. КАБИН: Про летунство (в друку).
8. О. ПАСТЕРНАК: Пояснення тризуба, герба Великого Київського князя Володимира Святого. Багато ілюстр. — (в друку).
9. Др. М. АНДРУСЯК: Назва „Україна“ („країна“ чи „окраїна“) — (в друку).

Загальна бібліотека:

1. Проф. Е. ОНАЦЬКИЙ: Українська дипломатична місія в Італії за перших шість місяців своєї діяльности (січень—липень 1919.). Стор. 24., 8°, ціна 1·— RM.

Всі замовлення шліть на адресу:

„Probojem“, Praha XIV.-65, p. schr. 3.

E-11
356

УКРАЇНЦІ!

**Передплачуйте,
читайте,
поширюйте
видання Українського Видавництва**

„ПРОБОЄМ“

I. тижневик: Український націоналістичний часопис „НАСТУП“, що приносить вісті зі всіх Українських Земель та інформує про життя українців цілого світу і про світову політику. Передплата 100·— K (12·— RM) річно.

II. двотижневики: „НАЦІОНАЛІСТ“, часопис українознавства, виходить двотижнево від жовтня 1940.
„ТЕХНІК“, часопис технічного знання, виходить двотижнево від листопаду 1940.

III. місячник: Український журнал „ПРОБОЄМ“, місячник культури, суспільно-громадського життя, мистецтва й літератури. Передплата 100·— K (12·— RM) річно.

IV. квартальник: „КНИГОЗБІРНЯ ПРОБОЄМ“, в якій виходять найкращі твори наших письменників і поетів.

V. видання: „САМООСВІТНЯ БІБЛІОТЕКА“ приносить книжки й підручники, що допоможуть Вам проглибити Ваше знання.
„НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА НАСТУП“, в якій виходять популярні книжки й брошури на різні теми.

VI. випуски: БІБЛІОТЕКА „ВІДВАГА“ випускає книжки для молоді і юнацтва.
„ДІТОЧИЙ СВІТ“ — бібліотека для українських діточок.
ЛИСТІВКИ і ГАСЛА, що надаються для прикраси Народніх домів, читалень, канцелярій та помешкань. Ціни листівок і гасел точніше на стор. „Наступу“.

Гроші засилайте виключно нашими чеками: Число конта Поштової Щадниці в Празі: „ПРОБОЄМ“ 201.699, або „НАСТУП“ 9.028, в Німеччині: Postscheckkonto Nr. 122.124, Berlin, Zeitschrift „NASTUP“ in Prag; в Ґен. Ґубернії: P. Sch. A. Warschau Nr. 10.020. „Nastup“ Zeitschrift in Prag; в Словаччині: Poštová Sporitel'na v Bratislave č. 5835 Časopis „Nastup“ v Prahe.

Замовлення слати на адресу:

„PROBOJEM“, Praha XIV-65, pošt. schr. 3.